

A kitömött sólyom

Hallgatom, olvasom valahai ellenzékiek, hatalomban mórlikálók, újra független, vadorzó értelmiségiek emlékezeit tíz év előtti időkre. Dehogyan akarnám elvitatni az elszánás bátorságát (még ha előtte némelyik a szocializmus arisztokratája volt is), avagy még kevésbé az ellenállás legendáriumát (legalább ezen az oldalon legyen legendárium, ha a másikon a korábbi belügyér olyan penetránsan volt kicsinyes). Legyen úgy, ahogy érzik. Én – szégyenszemre – a tehetetlen rosszkedvemre emlékszem csak.

No meg egy régi versre, Kiss Benedek írta: „Suhogtam a fákkal – azt hittem, a fák / csinálják a szelet.”

Szóval a nosztalgiával mintha visszatérne a politikai gyerekkor. Mert ki ébresztette a szabadság szelét? (Szabad szél – haha, volt egy ilyen című szovjet operett az ötvenes években, csak címként még igaz is lehetett, mert akkor már valóban csak a szél volt szabad, az még a vasfüggönyön is átfújhatott...)

Az emlékezők pedig azt fűjják, hogy azok voltak a szélcsinálók, akik szamizdatot gyártottak és olvastak, s vitathatatlanul – kockázatot vállaltak. A szocializmusnak nevezett „valami” robbanástalan összeomlása, a hál’ istennek vértelenül visszanyert szabadság utáni – Nyugatról nézvést – érthetetlen kedvetlenséget előbb csak a gazdasági csoda elmaradásával magyarázták. Van pedig más is: a szabadság ötvenhatal megváltott jogosságának tudatát a nemzedékekből kimosta a mesterségesen is keltett amnézia.

Azt a szelet meg, ami végül is összerogyasztotta a birodalmat meg külső védelmi rendszerét, egy bizonyos Málta nevű szigetről szabadította ki a szabadság cowboya meg a peresztrojka fogatos. Szóval nekünk nemcsak a nagy kényszerek jutottak világhatalmi alkukból (tessék felidézni az asztallap alatt cetlikre új európai befolyási övezeteket rajzoló Churchill Sztálinnal folytatott tárgyalásain), hanem a szabadulás is. Jaltámat egy Máltáért... S ezt a nép (a jó nép és a jónép) biztosabban értette, érezte, mint az érdemekre vágyó értelmiség, amely aztán hamarosan elitte avanszált. Hogy az összeomlás meglepetésszerű természetességgel – mondhatni, diszkrétan – ment végbe, abban az előző évtizedek össznépi fapofája is benne volt: „Jó, jó, mondjátok a magatokét, csak ne akarjátok, hogy el is higgyük!” S hogy szavak és valóság nemigen akart egybekelni, a kételkedés, hitetlenség, cinizmus szűjáratai lukacsossá tették a rendszert (Illyést képzavarrá profanizálva: mindenki szű volt a láncban...). A máltai jelre a szélnek már nem sok dolga maradt. Egyébiránt a történészek a megmondhatóit majd: mennyivel tudtak többet erről a jelről a parancsnoki hídon tülekedő reformerek meg a gépházban ügyködő ellenállók, mint a halandó utasok. Nem érdemeket vitat el a frivolitás, csupán a mértékeket próbálja méltányossá tenni. Antall József nagyon józanul tudta, miről is van szó, amikor – saját radikálisait leszerelendő – mondta a tisztogatásokat szorgalmazóknak: „Tetszettek volna forradalmat csinálni!”

Az újtára bocsátott Kompország tehát elindult nyugat felé. Fölötte nem lebeg „pacsirta-álcás sirály” vagy a szabadság édes madara. Legfeljebb a kapitányi kabin sarkában áll egy máltai sólyom. Kitömve. Néha érdemes leporolni és kezelni.

Marafkó László